

Cain, J.:

A BIBLIOGRÁFIAI ÉS DOKUMENTÁCIÓS SZOLGÁLAT FEJLŐDÉSE AZ UTOLSÓ
TIZ ÉVBEN

Az Unesco - akárcsak 1939 előtt az Institut international de coopération intellectuelle /Szellemi Együttműködés Nemzetközi Intézete/ - a bibliográfia fontosságát alapítása óta elismeri. A bibliográfia problémái szükségképpen az Unesco-ra tartoznak. Az 1945-ben kelt Alapokmány leszögezi, hogy az Unesco támogatja "a szellemi tevékenység minden ágazatában a nemzetek közötti együttműködést és a közleményeknek... és egyéb tájékoztató adatoknak nemzetközi cseréjét", s "a nemzetközi együttműködés bevált módszerei által megkönnyíti, hogy az összes népek hozzájussanak egymás kiadványához".

A bibliográfia - a tudományos kutatás segédeszköze

Az "Összes népek kiadványai" a bibliográfiák útján válnak ismertté. Ez az oka annak, hogy a bibliográfiák jelentősége egyre növekszik. Felhasználásuk ma már nem csupán a művelt emberek és a tudósok kis körére szorítkozik. Minden emberi tevékenységnek szüksége van megbízható dokumentációra. A dokumentációt többé nem nélkülözhetik a laboratoriu-
mok, az üzemek, a nagy vállalatok, a napilapok szerkesztőségei. Az állandó fejlődésben levő technikának arra az irodalomra van szüksége, amely saját szakterületén addig nyomtatásban megjelent; az ilyenirányú szükségleteket tehát gyorsan, szinte azonnal ki kell elégíteni. A bibliográfia valamennyi tudományág segédeszköze, sőt, olykor már szinte segédtudománynak tekinthető. A bibliográfia Mlle L. N. Malclès egyik szerencsés megfogalmazása szerint "olyan kutató- és tájékoztató eszköz, amely képes - valahányszor csak szükségesnek mutatkozik - az emberi elme minden termékét felidézni, akár a legtávolabbi múlt, akár a legközelebbi jelen köréből." A "felidézésnek és terjesztésnek ez a két-ségbevonhatatlan ereje" teszi olyan értékké.

Sehol sincs a koordinálásra oly nagy szükség, mint a bibliográfia területén. A nyomtatásban közzétett anyag terjedelme olyan nagy és olyan sokféle, hogy lehetetlen lenne eligazodni benne olyan munkaeszközök nélkül, mint amilyen a bibliográfia, - az általános és szakbibliográfia. A bibliográfiák olyan nagyszámúak és sokfélék, hogy rendszeresen kell velük foglalkozni, ha haszonnal akarjuk őket alkalmazni.

^{1/} 1948. évi XL. törvénycikk 2.§.2.c.pontja, /Megjelent az "1948. év hatályos jogszabályai" c. gyűjtemény 85.lapján./

Természetesen mindig voltak bibliográfusok, illetve olyan tudósok, akik vagy saját használatukra, vagy más tudósok céljaira a nyelv, a megjelenés földrajzi helye, a tárgy, a történet vagy valamilyen más szempont szerint jegyzéket állítottak össze a kiadványokról. Ahogy Th. Besterman Débuts de la bibliographie méthodique /A rendszeres bibliográfia kezdetei/^{1/} című munkájában megállapítja, bibliográfiák már a kéziratok korában is voltak, de csak a könyvnyomtatás feltalálásával kezdtek az első rövid összeállításokból fokról-fokra kialakulni, hogy mind szükségesebbé és szükségesebbé, később pedig egyenesen nélkülözhetlenné váljanak. Th. Besterman World bibliography of bibliographies /A bibliográfiák világbibliográfiája/- című művének 1954-1956-ban megjelent 3. kiadása több, mint 80.000 szoros értelemben vett bibliográfiát sorol fel. Az a tény, hogy a bibliográfiák száma négy évszázad óta egyre rohamosabban szaporodik, magában véve nem biztató jelenség; sőt, ezzel kapcsolatban éppen ellenkezően szomorú következtetéseket kellene levonnunk. Ezt juttatta néhány évvel ezelőtt kifejezésre két francia bibliográfus, néhai Pierre Caron és Marc Jaryc az Encyclopédie française XVIII., "La Civilisation écrite" /Az írott civilizáció/- c. kötetében: "A bibliográfia, akárcsak az irodalom, ma már végtelen, mint az óceán. Nagyon helyénvaló lenne ezen a területen a malthusianismust alkalmazni, s elvenni a kedvét az olyan egyéneknek a bibliográfiák gyártásától, akik mások írásműveinek gépies regisztrálásában szerzik meg azt a szellemi kielégülést, amíhez eredeti kutatás alapján sohasem juthatnák el."

A bibliográfiai tevékenységnek ez a roppant nagy mérete, amely még azokat is megfélemlíti, akik pedig egyébként otthonosan mozognak ezen a területen, részben azzal magyarázható, hogy a bibliográfia anyagaként a könyvön kívül cikkek és mindenfajta egyéb írástermékek is szerepelnek. Különösen nagy helyet foglalnak el a folyóiratokban megjelent cikkek. Ha meggondoljuk, hogy a World list of scientific periodicals /Tudományos Folyóiratok Világjegyzéke/ 1952.-i kiadása több, mint 50.000 címet sorol fel, akkor el tudjuk képzelni, hány cikk feldolgozására kerülhetett sor, akár pusztán "megemlítés" céljából, akár többé-kevésbé részletes, annotált ismertetés végett, - nem számítva azokat a sokszorosított kiadványokat, amelyekről a későbbiek során lesz majd szó, s amelyek közül egyesek levéltári dokumentumoknak tekinthetők.

Nincs módunk rá, hogy ehelyütt a szellemi termékeknek mindazon különböző fajtáját felsoroljuk, amelynek számbavétele szükségesnek mutatkozik. Van már nemzetközi kartográfiai bibliográfia, és vannak különféle ikonográfiai bibliográfiák is. Számítani lehet a különféle képek, - mind álló, mind pedig mozgóképek - továbbá hanglemezek és mindenfajta egyéb hang-dokumentumok jegyzékbevitelének fellendülésére is. A bibliográfia jövőjének távlatai valóban mérhetetlenek. Ez is magyarázatul szolgálhat annak, miért kell készítésében olyan pontosan le rögzített rend és határozott módszer szerint eljárni, - mint amilyen rend és módszer megállapítása az Unesco egyik feladatát képezte.

^{1/} Th. Besterman. Débuts de la bibliographie méthodique. Paris, La Palme, 1950. 99 lap.

Nemzetközi Bibliográfiai Tanácsadó Bizottság. /Le comité consultatif international de bibliographie. / International Advisory Committee on Bibliography. /

Az Unesco tevékenységének minden mozzanatát nem áll módunkban felsorolni a bibliográfia ezen területén. Ha teljességre törekednénk, hivatkoznunk kellene mindazokra a közgyűlésekre, amelyek 1946 óta egymást követték és különbs nyomatékkal azt a határozatot kellene kiemelnünk, amelyet 1950-ben a Firenze-i értekezleten hoztak. Ugyanigy fel kellene sorolnunk mindazt a számtalan határozatot is, amelyet a Kulturális Tevékenységek Főosztályának Könyvtári Osztálya hozott. Erre az osztályra nehezedett ugyanis az ilyen jellegű problémák megoldásának feladata s az Unesco székhelyén egymást követő szakbizottságok munkájának előkészítése; az így hozott határozatok, mivel alapos vizsgálódások adataira támaszkodva jöttek létre, maradandó értékűek. Idevágó jelentéseket a Library of Congress in Washington /Washingtoni Kongresszusi Könyvtár/ készített; ennek vezetője akkor Mr. Luther Evans volt, - a jelentést azonban 1949-ben már Mr. Verner W. Clapp nyújtotta be. A bibliográfiai tájékoztató szolgálat javításának tárgyában 1950 november 7-10.-e között Párisban megtartott értekezlet eredményeképpen került sor a Comité consultatif international de bibliographie /International Advisory Committee on Bibliography - Nemzetközi Bibliográfiai Tanácsadó Bizottság/ felállítására.

Tul korai lenne még ennek a tizenegy különböző nemzetiségű taggal bíró bizottságnak munkájáról véleményt mondani. Javasatai alapján igen különféle feladatokat hajtottak végre. Ez alkalommal mindössze a Latin-Amerikában megjelenő folyóiratok jegyzékének és több ázsiai ország hasonló jegyzékeinek megemlítésére szorítkozunk. Tapasztalatokkal bíró bibliográfusokkal, kérdőívek adatai alapján, minden évben jelentést is készíthetett a bizottság a világ bibliográfiai tájékoztató szolgálatának állásáról. /Les Services bibliographiques dans le monde/. Az első két ilyen jelentést Mile Malclée, - a harmadikat pedig M. R. L. Collison állította össze. Az első kettő a Manuels bibliographiques de l'Unesco /Az Unesco Bibliográfiai Kézikönyvel/ c. sorozatban jelent meg, ezt a sorozatot 1953-ban M. K. Larsen: "Services bibliographiques nationaux" /Nemzeti Bibliográfiai Szolgálat/ című kézikönyvével indítottak meg; később szükségessé vált ezen munka arab nyelven történő kiadása is, Caíróban.

A bizottság figyelme természetesen különösképpen a tagállamok megsegítésére irányul. Ez a támogatás egyébként az 1954-ben Montevideóban tartott közgyűlés óta az Unesco programja egyik fontos részének tekinthető. A technikai segítségnyújtás programjának végrehajtása terén néhány év óta szerzett tapasztalatok ilyen tekintetben nagyon értékeseknek mondhatók. Nagyon eredményesnek bizonyult ez mind a bibliográfia, mind pedig a könyvtárak szervezete tekintetében több országban, így Törökországban /M. H. F. Raux-nak, a párisi Bibliothèque Nationale könyvtárosának megbízatása/, - Iránban /M. J. Stummvoll-nak, a bécsi Staatsbibliothek igazgatójának megbízatása/ és Szíriában /M. P. Bourgeois-nak, a berni Bibliothèque Nationale igazgatójának megbízatása/. Tovább folyik ez a segítségnyújtás Indonéziában M. A. C. W. Dunningham /Új Zéland/ irányítása alatt, - s Izraelben, ahol M. L. Carnovsky /Chicago/ a nemzeti könyvtárosképző iskola létesíté-

sének gondolatát vitte sikerre. Végül elismeréssel kell megemlékeznünk azokról az eredményekről, amelyeket több fontos tudományos és műszaki dokumentációs nemzeti központ ezen a területen, de különösen a folyóiratok feldolgozása terén, elért; elsősorban gondolunk ezzel kapcsolatban az Egyiptomban s Indiában, Mexikóban és Jugoszláviában már régebben felállított központokra.

Az Unesco-ra nagy feladat vár annak biztosítása tekintetében, hogy egyes országokban világos kép alakuljon ki ebben a kérdésben: mi is a tennivaló a bibliográfia és a dokumentáció terén? Ilyen irányú szükségleteikkel ugyanis még néhány évvel ezelőtt nem voltak ezek az országok tisztában. Elnyervén azonban függetlenségüket, nemzeti öntudatra ébredve, s arra törekedve, hogy ezt az öntudatot - bármily alakban megjelenő kiadványok útján - erőteljesen kifejezésre is juttassák, rájöttek arra, hogy a szellemi termékek terén rendet kell teremteniük. Szívesen fogadva tehát a szakértőkként hozzájuk küldött külföldieket, megszívlelik az alapvetés munkájára, s legelsősorban a nemzeti bibliográfia felállítására vonatkozó javaslataikat. A Tanácsadó Bizottság ilyen vonatkozásban igen fontos előterjesztéseket tesz; ezek máris sok szép eredménnyel jártak; még további eredmények várhatók a nemzeti bibliográfiai csoportok felállítása /- csak az 1955.-i év folyamán hét ilyen csoport alakítására kerül sor/ s a vezérigazgató által hivatalosan kinevezendő levelező tagok kijelölése útján.

Az ilymódon fokozatosan megalakuló nemzeti bibliográfiai központok igen gyakran csak korlátolt tevékenységet folytatnak; akadnak azonban közülük olyanok is, amelyek erőteljes fejlődésnek indultak. Szabad lesz talán példaként idéznünk a Francia Nemzeti Bizottság működését, amely a kurrens szakbibliográfiákkal kapcsolatban folytatott vizsgálódást. Ebből a célból könyvtárosokon kívül bizonyos számú olyan szaktudóst is egybehívott, akik kutatásuk területén érdeklődést tanúsítanak a bibliográfia kérdéseiről. A vizsgálat lefolyásáról 1953-ban beszámolót tett közzé. Sikerült ilymódon bizonyos hiányosságokat napvilágra hozni. A vizsgálat, amelyet folytatni fognak, s amelynek eredményeit közzé fogják tenni, hasznos következtetések levonását teszi lehetővé. Idézhetjük ezenkívül az Agrupación Bibliográfica Cubana /Kubai Bibliográfiai Csoport/ munkásságát, amely 1955-ben a Közép-Amerika és az Antillák bibliográfusainak összejövételét rendezte meg; ezen a résztvevő államok nemzeti bibliográfiai kiadását határozták el.

Az Unesco nemzetközi bibliográfiai

Az Unesco minden egyes osztálya folytat bizonyos mérvű bibliográfiai tevékenységet. 1949-ben az exakt- és a természettudományok főosztálya /Département des sciences exactes et naturelles/ tartott értekezletet. Ez az értekezlet határozta meg azokat a feladatokat, amelyeket azóta a Comité consultatif international pour la documentation et la terminologie dans les sciences pures et appliquées /Tiszta és Alkalmazott Tudományok Dokumentációjának és Terminológiájának Tanácsadó Bizottsága/ és a Conseil des organisations internationales des sciences médicales /Orvostudományok Nemzetközi Szervezeteinek Tanácsa/ végez.

A Département des sciences sociales /Társadalomtudományi Főosztály/ 1950-ben felállította a Comité international pour la documentation des sciences sociales /Társadalomtudományok Dokumentációjának Nemzetközi Bizottságá/-t. Ez a bizottság hatalmas program végrehajtását irányítja. A program keretébe tartozik egy egész sor /politikai, gazdaságtani, szociológiai, kultur-, antropológiai/ bibliográfia, - a jogi dokumentáció forrásainak katalógusa, - a társadalomtudományok körébe vágó szakfolyóiratok világjegyzéke, s végül olyan retrospektív bibliográfiák, amelyek az 1945-1955 közötti időben Dél-Ázsiában és Közép-Keleten jelentek meg: mindmégannyi olyan vállalkozás, amelyek kiegészítésére igen kívánatos volna a hivatalos kiadványok bibliográfiájának megjelenése is. Ilyen vonatkozásban olyan tudományágak vannak érdekelve, amelyeket eddig elhanyagoltak; ez magyarázza meg azt is, miért törekedett közvetlenül az Unesco ezen a területen eredmény felmutatására.

Ezzel ellentétben az Unesco a Conseil international de la philosophie et des sciences humaines /A Filozófia és a Humán Tudományok Nemzetközi Tanácsá/-ra bízta annak a feladatnak a végzését, hogy az Unesco anyagi támogatásával a legkülönbözőbb olyan bibliográfiák közvételét segítse elő, amelyek közül sok már régtől fogva megvolt; ezek a bibliográfiák a klasszika-filológia, a történelem, a művészet-történet, a vallástörténet, a filozófia, a nyelvészet, az etnológia, az egyiptológia, s még más szaktudományok irodalmát tartalmazták. Van azonban olyan tudományágak is, amelyeknek nincs még nemzetközi bibliográfiája. Sok ugynevezett nemzetközi bibliográfiáról viszont több esetben sajnálattal kell megállapítani, hogy tulajdonképpen nem tekinthetők nemzetközieseknek, mivel különböző - legelsősorban nyelvi - okoknál fogva egyetlen ország, illetve valamely országcsoport kiadványait veszik csak figyelembe.

Valójában kevés olyan bibliográfia van, amelynek elindítása, majd elkészítése világviszonylatban történik. Az európai bibliográfiák nem adnak elég teret a távolabbi országok, mégpedig nemcsak az Amerikai Egyesült Államok és Dél-Amerika, hanem a Kelet és Távol-Kelet országai termésének felvételére sem. Az új nemzeti bibliográfiák és a folyóiratok tájegységek szerint készült jegyzékeinek megjelenése azonban javulást hozhat ezen a téren. De ugyanakkor tisztában kell lennünk azzal is, hogy a bibliográfiák területének kibővítése általában felveti a szabványosításnak, különösen pedig a névátírás, az átírás és a referátum-készítés szabványosításának kényes kérdéseit is. A soknyelvű szótárak ugyanis, amelyek a tudományos és műszaki terminus technicus-ok többnyelvű fordítását adják, igen gyakran egyáltalában nem mondhatók tökéleteseknek. Új munkaeszközöket kell tehát teremtenünk, ha azt akarjuk, hogy a bibliográfiai munka valóban nemzetközi arányokban bontakozzék ki.

Az Unesco először természetesen azokat a bibliográfiákat akarta tökéletesebbé tenni, amelyeknek közvételére vagy közvetlenül tőle, vagy közvetve az ő támogatásával működő szervezettől történt. A Tanácsadó Bizottság azért 1954-ben ezen kérdés kivizsgálását kérte. Ennek elvégzésére az Oslo-i Királyi Egyetemi Könyvtárral - melynek igazgatója M. H. Tvetenæs, - szerződéses megállapodást kötött.

Ugyanakkor a Bizottság arra is javaslatot tett, kérjék fel M. J. Moyriat-t olyan összesítő jelentés elkészítésére, amely a nemzetközi bibliográfiák szerkesztésére vonatkozó szabályokat és eljárásokat tartalmazza. Vigyázni kell azonban ezzel kapcsolatban arra, hogy túl ne lőjjenek a célon. Mert bár kétségtelen, hogy a tulságos eltérések veszélyt rejtenek magukban, viszont ugyanakkor a minden áron való egységre törekvés elapaszthatja az ilyen jellegű munkák forrását. Igaz, azok az igen gyakran kiváló szakemberek, akik ezzel a munkával foglalkoznak, egyébként sem hagynák magukat szűk keretek között mozgó szabályoknak alávetni. Ki-ki olyan eljárást alkalmaz tehát, amelyik megítélése szerint a saját tudományágának legjobban megfelel. Ezt a kérdést aszerint kell elbírálnunk, hogy milyen színvonalon folyik az anyag feldolgozása és közzététele, - el kell fogadnunk a benne mutatkozó, valójában talán kívánatosnak is tartható sokféleséget. Tartózkodnunk kell a túlzott következetesség alkalmazásától, sőt el kell fogadnunk bizonyos esetekben a feleslegesnek látszó ismétlődéseket is, mert az ilyenek általában véve elkerülhetetlenek. Igen sok tudományág egymással való egybefonódása, az a különböző jellegű érdeklődés, amelyet a különböző területen működő kutatók ugyanazon - például eseménnyel vagy valamely jelenség leírásával foglalkozó - cikk iránt tanúsítanak, érthetővé teszi számunkra, hogy ugyanazt a folyóiratot akár egyidejűleg, akár egymást követő időpontokban több bibliográfiában is feldolgozhatják. Ha bizonyos esetekben mégis szükségesnek látszik a helyreigazítás, akkor az kellő mértéktartással és okosan történjék; csak javaslatokat szabad tennünk, nem pedig kategórikus előírásokat adnunk, figyelemmel kell lennünk a bibliográfiát felhasználó személyek különböző csoportjaira, javaslataira és bírálataira is.

Új módszerek és technikai eljárások

A Tanácsadó Bizottság tevékenysége azonban nem merül ki ilyen javaslatok megtételében, e fajta vizsgálódások lefolytatásában, vagy a szerződéses megállapodás értelmében elvégzendő munkák programjának megállapításában. Sokkal szélesebbkörű és kétségtelenül termékenyebb munkaterület is kínálkozik számára: az újabb bibliográfiai módszerek és technikai eljárások alkalmazása. Az exakt és természettudományok osztálya már tanulmányozza a gépi szelektálás eljárásait, amely lyuk-kártyák és elektronikus gépek alkalmazásán alapszik. A Titkárság jelentések készítését rendszeresítette, az anyagnak az indexelés, osztályozás, vagy dokumentáció szelektorok útján végbemenő különféle feltárási és azonosítási eljárásairól. Ezek az eljárások alkalmazhatók lennének mind a sima /annotálás nélküli/, mind pedig az annotált bibliográfiákhoz. De számolhatunk ezen eljárások egyéb tudományágak terén való alkalmazásával is. Egy kiváló tudós, M. Henri Seyrig, a Beyruth-i Francia Archeológiai Intézet igazgatója például bemutatta azt a mechanizált cédulakatalógust, amelyet M. Carbin erre a speciális tárgyra készített: L'Outillage en métal de l'âge de bronze, dans la région comprise entre les Balkans et l'Inde /A bronzkor fémszerszámai a Balkán és India területén/. M. Carbin eljárásáról egy évvel ezelőtt a Diogenes-ben megjelent cikkében számolt be. Kiválasztó jelzetrendszert dolgoztak ki a második évezred kerámiajára, diszitőművészetére és gliptikájára. M. Seyrig a Centre national de la recherche scientifique /Tudományos

Kutatás Nemzeti Központja/ támogatásában részesült, ugyanakkor "amikor pedig sok ókori tudománnyal foglalkozó tudós továbbra is tartózkodó magatartást tanusított, - mintha bizony a tájékozódás gépi uton való megszerzése, a kiváló és szintetizáló képesség háttérbe szorításának kockázatával járna", vagy mintha, teszi hozzá, "azon törtük volna a fejünket, hogyan lehetne az emberi agyat cédula-katalógusokkal pótolni". M. Seyrig-nak igaza van: a bibliográfiáknak szabad is és kell is ezeket az új eszközöket felhasználniuk.

Végeredményben ez a helyzet: ha a gépek lehetővé teszik is számunkra, hogy szinte tökéletes kikeresést és meghatározott koordinált fogalmak szerinti pontos kutatást végezhessünk, - az igazi bibliográfiai munka mégis bizonyos kiválogatási elvet feltételez, - s a művellet lényegesebb részét mindig ez fogja jelenteni. Összegyűjthetjük ugyanis a bibliográfiai adatok akármilyen nagy tömegét, mégis, bármily jó osztályozást és bármily módszeres elrendezést végezzenek is rajta a "gondolkodó" gépek, mindig csak nyers eredményt adnak; szigorú válogatási elvre van tehát szükség, ha nem akarjuk, hogy megismétlődjenek - bár egészen más síkon - azok a hibák, amelyeket a múltban kifogásoltak, amikor is a bibliográfiák készítői a cédulákat csaknem taláalomra halmozták össze.

A nem állami szervekkel való együttműködés

Az ilyen jellegű problémákat az Unesco a Hágában székelő Fédération internationale de documentationnal /F.I.D./ karöltve tanulmányozta. A F.I.D. már hozzáfogott az Index bibliographicus új kiadásának elkészítéséhez. Ezen nem szabad csodálkoznunk; mesterkélt dolog lenne ugyanis, ha a bibliográfia és a dokumentáció között különbséget, vagy pláne ellentétet akarnánk megállapítani. A F.I.D. egyébként a P. Otlet és H. La Fontaine-től 1895-ben alapított Institut international de bibliographie /Nemzetközi Bibliográfiai Intézet/ jogutódja.

A F.I.D. szoros együttműködésben áll az Organisation internationale de normalisation /I.S.O./ /Szabványosítás Nemzetközi Szervezeté/-vel, amelynek I.S.O./TC 46. bizottsága dolgozza ki az egyes technikai eljárásokra vonatkozó ajánlásokat. A periodikák cím-rövidítéseinek, a referátum készítésének s a bibliográfiai adatszolgáltatásnak szabványosítása így máris megtörtént, illetve vizsgálat tárgyául szolgál.

A Fédération internationale des associations de bibliothécaires /F.I.A.B./ sokat érhet el azzal, hogy felhívja mindazok figyelmét a bibliográfusok képzésének fontosságára, akik a könyvtárosképzéssel foglalkoznak. Nem lenne szabad annak bekövetkeznie, hogy a községi és a közművelődési könyvtárak gyakran szorongató jellegű szükséglete ezzel a következménnyel járjon: a hivatásra való előkészítés kizárólag "könyvtárgazdasági" célokat vesz figyelembe. Hiszen minden országban fellelhető a tudós könyvtárosok - enciklopédikus tudással rendelkező humanisták - hagyománya, olyan könyvtárosoké, akiknek a bibliográfia területén is szép munkát köszönhetünk. Ezzel a hagyománnyal nem szabad szakítanunk. A nemzeti könyvtáros egyesületekre vár az a feladat, hogy olyan körökben is felkeltsék a hajlamot a könyvtárosi hivatás vállalására, ahol ezzel a legritkább esetben találkozunk: a természet-tudományok és a társadalmi tudományok terén. Végeredményben ugyanis a

könyvtárakban készítik a bibliográfiákat. A F.I.A.B. jól átérezte ezt, amikor egyrészt tagjai körében elősegítette olyan jellegű csoport megalakulását, amely a színházzal és az előadóművészettel foglalkozik s tevékenyen részt vesz cikk-bibliográfiák készítésében, - másrészt előmozdította az 1955 szeptemberében Brüsszelben tartott nemzetközi kongresszuson az Association des Bibliothèques agricoles /Mezőgazdasági Könyvtárak Egyesülete/ és az Association des bibliothèques médicales. /Orvosi Könyvtárak Egyesülete/ megalakulását. Könyvtárosok és szaktudósok eredményes együttműködésére a legjobb példát az Association internationale des bibliothèques musicales /Zenekönyvtárak Nemzetközi Egyesülete/ adta, amely a Société internationale de musicologie /Nemzetközi Zenetudományi Társaság/-gal karöltve a zenei forrásművek nemzetközi katalógusát állítja össze; a XVI. és XVII. században kinyomtatott zenemű-gyűjteményeket tartalmazó kötetek, továbbá a hindu zenével foglalkozó kötet valószínűleg hamarosan meg is fog jelenni.

Retrospektív bibliográfiák és központi katalógusok

Ehelyütt már nem kurrens művek bibliográfiájával foglalkozunk, hanem retrospektív bibliográfiáról szólunk. Olyan roppant nagy terület ez, amelynek egyes részei gyakorlatilag még szinte fel sincsenek fedezve.

Ehhez a területhez csak könyvtári katalógusok útján férközhetünk hozzá. Gyakorlatilag erre a célra csak a legrégebb és a leggazdagabb állománnyal bíró könyvtárak, azaz a párisi Bibliothèque Nationale, a londoni British Museum és a washingtoni Library of Congress nyomtatott katalógusai jöhetnek tekintetbe. A bibliográfiáknak szükségképpen fel kell ezeket a munkákat használniuk, hiszen ezek nemcsak belső, vagy mint ahogy mondani szokták, "házi" használatra készültek, hanem alapvető munkaeszközként szolgálnak.

Bizonyosfajta könyvtárak anyagát felölelő központi katalógusok szintén segítségünkre lehetnek mind a retrospektív mind pedig a kurrens bibliográfiák elkészítésében. Ha azonban nem akarunk kudarcot vallani velük, mint ahogyan az a múltban a tulságosan sokat markoló vállalkozásokkal történt, - akkor pontosan megszabott tervvel kell a munkához hozzáfognunk. A Tanácsadó Bizottság felkérésére a Bizottság főtitkára, M. L. Brummel, a Hága-i Királyi Könyvtár Igazgatója tanulmányozta ezt a nagyfontosságú kérdést; eredményeit a Manuels bibliographiques /Bibliográfiai Kézikönyvek/ című sorozatban helyetfoglaló munkájában tette közzé.

Levéltárosok és dokumentátorok

A retrospektív bibliográfiák, bár általában a legkülönbözőbb tudományágakra alkalmazhatók, mégis főként a történettudományok körébe vágnak. Ezek a tudományágak egyébként a levéltárak nemzetközi szervezete kialakításának céljára az Unesco támogatásában részesülnek. A levéltári anyagok jegyzékbe foglalása, s az Archivum című, évenként megjelenő szemle közzététele tanúsítja a Conseil international des archives /Levéltárak Nemzetközi Tanácsa/-nak tevékenységét. Rá kell mutatnunk arra, hogy a levéltárosok körében tapasztalható érdeklődés

amely a mai igazgatási és gazdasági élet tanulmányozása felé irányítja őket, szükségképpen arra vezet, hogy rendszeresen együtt kell működniük azokkal a könyvtárosokkal, akikre a hivatalos kiadványok katalogizálásának feladata hárult.

Ezen az úton igen messze kell elmennünk. Mindenütt el kell tűrniük azokat a hagyományos határvonalakat, amelyek a dokumentumok különféle osztályait egymástól elválasztják. Lassanként hozzá kell szoknunk ahhoz, hogy különféle elemekből álló dossziékat állítsunk össze: a nyomtatott anyag mellett folyóiratcikkek vannak; ezek mellett kézirat, gépelt anyag, fénykép, térkép és tervrajz egyaránt helyet foglal. Hogy azonban a dokumentációs központokban összegyűjtött dossziék könnyen fel legyenek használhatók, szükséges, hogy tartalmukat megfelelő módszer szerint jegyzékbe foglaljuk. Ez tulajdonképpen a bibliográfiának egy új és igen rugalmas alakja lesz: "dokumentográfia" néven, ami nem más, mint "bibliográfia, de ennél nagyobb tartalmi körrel, s gyorsabb ütemű fejlődéssel". Erre mutatott rá Mlle Malcolès a Les sources du travail bibliographique /A bibliográfiai munka forrásai/ c. munkájában: "Azt mondják a bibliográfiairól, hogy az események nyomában jár, a dokumentációról pedig, hogy lépést tart velük. Ez a meghatározás jól kifejezésre juttatja az új dokumentációs központok feladatát; ez u.i. abból áll, hogy a dokumentumokról mindjárt megjelenésük időpontjában adjanak tájékoztatást; - bár kétségtelen, hogy ezen munka elvégzésére néhány hónapi haladékra van szükségük. A különféle nyelvű szakfolyóiratok központilag történő összegyűjtése, a bennük megjelenő cikkek kivonatolása, a szükségesnek mutatkozó szelektálás, referátum-készítés, rövid értékelő annotálás: ezek tevékenységének tárgyai."

Ily nagy programot csak fokról-fokra lehet megvalósítani. Ha ez méreteiben nagyigényűnek látszik, ez realitásából folyik; olyan időkben élünk u.i., amikor meggyorsult a történelem menete, hiszen az események szinte egymás sarkára lépnek, - s a felfedezések és eredeti kutatások tömege egyre növekszik. Az események, felfedezések, s a kutatómunka magukbanvéve is végtelen számú írásmű létrejöttének okozói. Tömegük valósággal elnyomja bennünket, ha nem lehetne - a tudósok rendelkezésére bocsátás végett - gyorsan s biztos eljárások szerint szétválasztani és szétosztani őket.

Az Unesco sokat tehet ezen eljárások megismertetésére, s abban a tekintetben, hogy az egyes országokban a kormányzati szervek figyelmét rájuk irányítsa. Ezek a módszerek kétségkívül költségesek, mert jól képzett tisztviselőket a korszerű felszerelést feltételeznek. Manapság azonban mindenki tisztában van azzal, hogy a műszaki haladáshoz szükséges a dokumentáció, s hogy ezért bizonyos mértékig a dokumentáció a termelékenység egyik tényezője; de tisztában vagyunk azzal is, hogy "ez a segéttudomány, amely valamennyi tudományág szolgáló leánya", nemcsak hogy a bibliográfia akadályát nem jelenti, hanem inkább annak megújítását segíti elő.

.....

- Bulletin de l'Unesco a l'intention des bibliothèques,
1956. 11-12.sz. 271-277.lap.